

Зміст

Вступ. Чому релігія досі не померла і коли це станеться?	9
1. Як працює релігія?.....	15
2. Релігія. Гроші. Влада.....	145
3. Релігія й маразм. Релігія і криза	183
4. Гріх, секс і релігія.....	254
5. Релігії і SpaseX.....	307
Епілог.....	376
Що б іще почитати.....	380

Вступ

Чому релігія досі не померла і коли це станеться?

*Хто ми з тобою? Ми з тобою хрещені.
Де ми хрещені? В церкві на Троещині!
Це наші небеса і наші аномалії!
У Господа немає для нас автокефалії!*

«Жадан і Собаки». Троещина

Якось одного ранку 585 року в місті Маконі християнські єпископи сперечалися, чи є в жінки душа. Колотилося й нуртувало так, що руки святих отців тяглися до чубів опонентів. І тільки після втручання Святого Духа на соборі таки перемогли прихильники наявності душі з перевагою лише в один голос: 32 давали жінкам душу, а 31 був проти.

– Питання не здавалося аж так важливим на тлі інших проблем, які розв'язував Другий Маконський собор: відлучення від церкви єпископа кагорського Урсіціна та призначення покути за його політичні інтриги. На три роки цьому єпископу заборонили стригти волосся, бороду, споживати вино та м'ясо, служити месо, рукопокладати, освячувати церкви та миро й причащати.

Учасників собору також хвилювали пригоди «абсолютно нестримного перелюбника» абата Дагульфа, якого не раз звинувачували у крадіжках та вбивствах. Десь перед проведенням собору, як свідчить «Істо-

рія франків», «спраглий дружини свого сусіда абат» втомився вигадувати хитромудрі приводи, щоб спрваджувати якнайдалі чоловіка коханки, який жив на землях монастиря.

Тож урешті-решт абат просто заборонив чоловікові приходити до шлюбної дружини.

Домігшись свого, Дагульф разом зі ще одним кліриком прийшли вночі до будинку жінки і після пиятики вляглися спати на одне ложе. Тоді повернувся обурений законний чоловік, підпалив солому, на якій спали слуги Христові, узяв сокиру й зарубав їх.

Невідомо, що говорили про це на соборі, але єпископ Григорій Турський, з оповіді якого ми знаємо про ці події, вивів з історії моральне повчання: «Щоб клірики не вступали в спілкування з чужими дружинами, за винятком тих жінок, на яких не може падати підозра в перелюбі, бо це забороняють і церковний канон, і всі священні писання»*.

Ця історія показова. Її часто вважають реальною — іноді напівжартома, а іноді майже навсправжки використовують для аргументації на зразок «жінко, знай своє місце» і підколів на тему «тож чи є в жінок душа?». (Спойлер: немає — і покажу це пізніше. Але тоді серйозні бородаті християнські чоловіки нібито вирішили інакше).

Насправді ж історія про суперечку щодо душі — пізньосередньовічний фейк. Є кілька версій легенди. За однією з них, собор нібито зовсім заперечує наявність такого дивного й небажаного феномену, як жіноча душа. Історики сперечаються, був це Другий Маконський собор чи Третій, та й точного року його проведення не знають. За свідченням Григорія Турського, насправді дискусія точилася щодо того, чи

---

* Григорий Турский. История франков. — М.: Наука, 1987. — С. 230.

можна жінку називати людиною — латинським словом homo. Проаналізувавши біблійний текст, вирішили, що таки можна.

Проблема другорядності жінки в контексті християнських учень ще довго порушувалася у безглузких ситуаціях на зразок описаної в легенді. Вона викликала цікавість і палкі дискусії в мислителів різних гілок християнства століттями після розділення церкви на православних, католиків, протестантів і безліч інших незбагнених для християн VI століття напрямів.

Проблема й досі остаточно не розв'язана в таких дрімучих релігіях, як, наприклад, російське православ'я. Сучасній освіченій людині незрозуміло, чому система, яка марнує час на таку маячню, досі жива. Чому покоління й покоління вірян підтримують релігію своєю переконаністю, участю і грошима? Невже тому, що, як казав класик, нарід дурний і п'є багато? Навіщо її взагалі створили? Вона мала б померти відразу після появи, видатися зайвою й непотрібною — але не померла.

Мала б давно померти й релігія, яка благословляє жіночі обрізання, релігія, яка забороняє користуватися автомобілями, пральними машинами та дисковими (не кажучи вже про мобільні) телефонами, релігія, яка проповідує про неймовірну шкоду й гріховність вживлення невидимих чипів і нанесення сатанинських штрихкодів або навіть фотографування на документи.

У XIX–XX століттях здавалося, що розвиток технологій і наук не залишить кварка на кварку в тканинці релігій.

Безліч інтелектуалів з часів філософів Давньої Греції та мислителів школи чарвака* в Давній Індії

---

* Матеріалістична філософська школа приблизно VI століття до н. е., яку іноді називають «давньоіндійські атеїсти».

протестували проти віри в позачуттєве й потойбічне і пророкували смерть релігії.

Авторитарні й тоталітарні режими докладали фантастичних зусиль, щоб її викорінити, але релігія жива та досі має безліч прихильників.

На думку типового-атеїста-у-вакуумі (атеїстів, до речі, згідно з різними дослідженнями, від 7 до 16 відсотків світового населення), саме існування релігії в сучасному суспільстві — помилка чи дивний архаїчний баг, бо:

- релігія проповідує віру в щось абсолютно сміховинне, щоб не сказати «божевільне»;
- релігія винна в такій кількості війн, смертей та інших маразмів, що...
- деякі релігійні практики, як, наприклад, хресні ходи вірян Московського патріархату проти НАТО, ідентифікаційних кодів, та 5G-веж (особливо в пандемію коронавірусу), такі маразматичні, що...
- претензії релігії на лікування хвороб як стародавніми медико-магічними практиками, так і «чудесними зціленнями» нездорові, а іноді й шкідливі. Люди намагаються лікуватися молитвою замість вчасного звернення до лікаря, релігійні спікери з багатомільйонними аудиторіями надають рекомендації щодо харчування, непоєднанні з поглядами сучасної медицини...

Кожен із цих аргументів можна розвивати, а сам перелік продовжувати. Релігія, однак, жива, і, попри здані позиції на Заході у ХХ столітті, й не думає зникати. Кількість напрямів («конфесій», чи, користуючись поширеним у США терміном, «деномінацій»)

зростає, як і кількість вірян. І списувати все на «дурний нарід» — означає заганяти себе в пастку ілюзій і ховатися від реального суспільства.

Виявляється, релігія успішніше проходить кризи, ніж інші суспільні структури й інституції. Вона супроводжує нас десятки, а може, й сотні тисяч років.

Релігія здає позиції в заможних країнах, де майже немає проблем, наприклад на Півночі Європи. Справді, багато суспільних явищ та процесів, які раніше без релігії не могли функціонувати, тепер значно краще виконує секулярне суспільство, озброєне наукою, по клаптю забираючи в релігії щоразу нові сфери.

Але помирати релігія і в думці не має, хай як скептикам цього хочеться.

Ця книжка про те, чому релігія досі жива, чому не помре ще дуже довго й виринатиме в різних формах: від церков Великої Качки й Летючого Макаронного Монстра до технобуддизму, космічно-ядерної маячні російських довбославів, що стрибають через вогнища на Купала і вірять у зведення єгипетських пірамід росіянами, до біблійників-пласкоземельників та мусульман-джихадистів і підпільних християн-психонавтів, що намагаються з'єднатися з ритмами Всесвіту під звуки електронної музики. Чому під високими гаслами і з благословення релігійних лідерів у світ прийде чимало маразмування, насильства, безладу, хоча й багато всього гарного, доброго, цікавого та нового.

І ще один спойлер: торжество науки, колонізація Місяця й Марса, дослідження темної матерії нікуди релігію не приберуть, принаймні найближчими століттями, а може, й значно довше.

Але й надалі, розібравши мозок понейронно, вивчивши всі поєднання його синапсів та всі механізми